

УДК 657 : 004 (075)

В.Ю.СВІТЛИЧНА, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

АКТУАЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Досліджуються питання автоматизації облікової діяльності підприємств України. Обґрунтовується тісна взаємодія організації бухгалтерського обліку та функціонування інформаційних систем обліку. Вивчається вплив даного зв'язку на економічні процеси вітчизняних підприємств.

Становлення та розвиток ринкової моделі господарювання та інтеграція України в світову співдружність, а також процеси розширення зовнішньоекономічної діяльності нашої держави зумовлюють необхідність побудови нового рівня багатосторонніх взаємовідносин й відповідного їх стандартизованого інформаційного забезпечення. В даному процесі особливе місце належить забезпеченню повноти та достовірності інформації про фінансовий стан та результати діяльності вітчизняних підприємств при вирішенні поточних та перспективних господарських проблем.

Ефективне застосування автоматизованих систем бухгалтерського обліку та контролю керівництвом підприємства та управліннями всіх рівнів надає їм можливість оперативно отримувати інформацію про різні грані фінансово-господарської діяльності, а отже, на її підставі швидко реагувати на непередбачувані зміни економічного середовища.

Питанням застосування автоматизованих систем обліку в діяльності підприємств присвячено численна кількість праць таких дослідників, як: О.Аксьонов, Г.Германчук, С.Івахненко, Т.Козирева, Г.Титorenко, В.Щураков [4, 5, 7, 9, 11, 12] та ін. Разом з тим все ще залишаються дискусійними питання застосування єдиних систем обробки даних та вибору найбільш оптимальних їх варіантів.

Категорія «інформація» представляє собою сукупність відомостей (даних), які сприймають з навколишнього середовища (вхідна інформація), видають у навколишнє середовище (вихідна інформація) або зберігають у середині певної системи [2, 3]. Саме цінність або корисність являє собою ключову якісну характеристику інформації і полягає в здатності її сприяти досягненню мети, що стоїть перед тим чи іншим підприємством. Прийнято виокремлювати економічну, адміністративну, науково-технічну, правову, та інші види інформації.

Облікова інформація як складова економічної інформації представляє собою один з видів даних, що характеризують фінансово-

господарську діяльність підприємства. Їй властиві такі характеристики, як: великий обсяг і різноманітність; складність логічної та відносна простота арифметичної обробки; масовий характер обчислень, які виконуються за типовими алгоритмами з певною періодичністю; складна ієрархічна структура [1].

Принципами, яким відповідає облікова інформація, є:

- аналітичність (здатність надавати не лише зафіксовані в документах дані, а й підсумкові, розрахункові, додаткові);
- багатократність використання;
- концентрація (тобто обираються тільки суттєві ознаки);
- штучність (інформацію створюють люди, вона не виникає природно);
- цілеспрямованість (тобто відповідає визначеним завданням).

Система обліку будь-якого підприємства утворює одну з частин його загальної інформаційної системи, яку прийнято трактувати як організований набір елементів, що збирає, обробляє, передає, зберігає та надає дані [2, 3]. Сам облік одночасно виступає як самостійна інформаційна система, в якій первинна інформація про фінансово-господарську діяльність перетворюється в інформаційні дані, необхідні для управління господарством, раціонального використання матеріальних і трудових ресурсів, для інших цілей, зумовлених завданнями діяльності підприємства.

В свою чергу, інформаційний процес бухгалтерського обліку можна представити за допомогою відповідних етапів, кожний з яких вміщує в себе відповідні методи бухгалтерського обліку (рис.1).

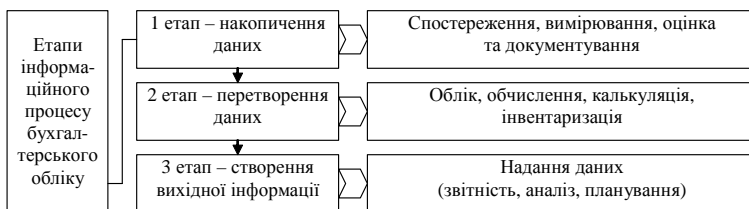

Рис.1 – Послідовність здійснення інформаційного процесу бухгалтерського обліку

Автоматизація підприємства взагалі та його обліку зокрема несе в собі численні переваги і одночасно залежить від виду діяльності та розмірів підприємства (рис.2).

Крім зазначених на рис.2 переваг можна відмітити, що створення автоматизованої інтегрованої системи обробки даних ефективно впливає на систему бухгалтерського обліку. При цьому подвійний запис,

система рахунків, синтетичний і аналітичний облік не зникають, а перетворюються в один із методів отримання зведеної інформації з єдиної бази даних інформаційної системи.

Рис.2 – Роль автоматизації підприємства та його бухгалтерського обліку

Застосування комп'ютерів вносить значні зміни в організацію документування, які полягають у використанні електронних носіїв первинної інформації і електронних первинних документів та в автоматичному складанні первинних документів. При цьому основними відмінностями технології первинного документування в комп'ютерних облікових системах виступають:

1) накопичення і первинна обробка облікових даних відбувається на персональних комп'ютерах, встановлених безпосередньо на робочих місцях облікових працівників;

2) обробка первинної інформації здійснюється за принципом об'єднання процесів складання первинного документа та введення його до бази даних інформаційної системи підприємства;

3) автоматична реєстрація первинної інформації за допомогою технологічних датчиків, сканерів штрихових кодів, касових апаратів, електронних зважувальних пристроїв, годинників, лічильників, вимірювальної тари тощо. При цьому автоматичне введення первинних даних не звільняє від необхідності оформляти згодом юридично повноцінне підтвердження здійснених господарських операцій [9].

На сьогоднішній день функціонує вже четверте покоління автоматизованих бухгалтерських систем. Автоматизація бухгалтерського обліку у вітчизняній економіці пройшла такі основні чотири етапи:

1-й етап – співпав за часом з початком 90-х років, коли з'явилася реальна потреба в програмних продуктах для потреб малих підпри-

емств і кооперативів, обслуговування трудових колективів та інших нових суб'єктів бухгалтерського обліку. Цей період характеризувався масовим ввезенням до нашої країни персональних комп'ютерів, що в значній мірі зумовило вибір останніх в якості основної апаратної платформи для бухгалтерських розробок. Більшість програм створювалися у вигляді автоматизованих робочих місць (АРМ) і призначалися для експлуатації на автономних комп'ютерах. У цей час були популярні перші бухгалтерські програми: «Фінанси без проблем», «Турбо-бухгалтер» («ДПЦ»), «Парус».

2-й етап – пов'язаний з розвитком комерційних структур і початком приватизації. Велика кількість створюваних ТОВ, АТЗТ і кооперативів потребували автоматизації бухгалтерського обліку. На хвилі загальної комерціалізації відбувалося бурхливе зростання тиражованих розробок, що в значній мірі витіснили замовлені і такі, що відрізнялися більш високим рівнем. Саме тоді були утворені сьогоденні фірми-лідери: «1С», «Діасофт», «Омега», R-Style Software Lab.

3-й етап – пов'язаний з переходом від спрощеного обліку до професійного. Розробники стали приділяти серйозну увагу можливості роботи в комп'ютерних мережах, накопиченню статистики, роботі з декількома планами рахунків, аналізу фінансової діяльності.

4-й етап – сучасний етап розвитку бухгалтерських систем, який пов'язаний з переходом від чисто бухгалтерського до управлінського обліку. Він характеризується створенням інтегрованих програмних засобів, які об'єднують декілька наочних областей автоматизації і задовольняють сучасним концепціям створення управлінських інформаційних систем [5, 6].

Сучасні інформаційні управлінські системи базуються на ERP-стандартах і відповідають рекомендаціям методик ERP (Enterprise Requirements Planning – «планування ресурсів підприємства») і CSRP (Customer Synchronized Resource Planning – «планування ресурсів залежно від потреб клієнта»). Ці рекомендації виробляються американською громадською організацією APICS, об'єднуючою виробників, консультантів в області управління виробництвом, а також розробників програмного забезпечення.

ERP-системи – це набір інтегрованих додатків, які комплексно в єдиному інформаційному просторі підтримують всі основні аспекти управлінської діяльності підприємств: планування ресурсів (фінансових, людських, матеріальних) для виробництва товарів (послуг), оперативне управління виконанням планів (включаючи виробництво, постачання, збут, ведення договорів), всі види обліку, аналіз результатів господарської діяльності.

У основі ERP лежить принцип створення єдиного сховища даних, що містить всю ділову інформацію, накопичену підприємством у процесі ведення ділових операцій, включаючи фінансову інформацію, дані, пов'язані з виробництвом, управлінням персоналом, або будь-які інші відомості. Це усуває необхідність в передачі даних від системи до системи. Крім того, будь-яка частина інформації, яку має в своєму розпорядженні дане підприємство, стає одночасно доступною для всіх працівників, що володіють відповідними повноваженнями.

Нині існують різні варіанти системи обробки інформації. Крім того, розвивається тенденція створення інформаційних систем на базі архітектури «клієнт-сервер» та «файл-сервер» [7, 10, 11].

Системи клієнт-сервер складаються з великої кількості робочих станцій або персональних комп'ютерів, що з'єднані (як клієнти) через комп'ютерну мережу в одну чи декілька потужних робочих станцій (серверів) з більшою ємністю пам'яті та обчислювальною потужністю. Клієнтські робочі станції можуть працювати незалежно на локальному рівні, а також можуть мати доступ до програмного забезпечення і систем, розташованих на сервері. На даний момент сервери являють собою зростаючий ринок в індустрії апаратних засобів, оскільки підприємства готові платити за потужні сервери, які швидко і раціонально можуть обслуговувати більше клієнтів.

Система файл-сервер передбачає концентрацію обробки на робочих станціях. Основною перевагою цього варіанту є простота і відносна дешевизна. Подібне рішення прийнятне, доки число користувачів, які одночасно працюють з базою даних, не перевищує 5-10 чоловік.

Велике значення автоматизація відіграє й при аналізі показників фінансової звітності підприємства. Проведення аналізу за даними фінансової звітності підприємства вимагає ретельної структуризації великого обсягу вихідних даних та постійного використання статистичних методів обробки фінансової інформації, що забезпечується комп'ютеризацією отримання і аналізу базових показників фінансової звітності.

Передумовою для використання комп'ютерних програм для цілей аналізу має бути наявність визначеної методичної основи і алгоритмів обробки первинної облікової інформації для підтримки прийняття управлінських рішень. Значимість таких програмних продуктів у загальній системі фінансового планування і управління визначається ступенем повноти і достовірності даних, що використовуються при створенні інформаційної бази фінансового менеджменту на основі сучасних інформаційних технологій.

Згідно з дослідженнями [11], перша група програм для фінансово-

го аналізу призначена головним чином для отримання і аналізу стандартних форм бухгалтерської звітності. Практично всі програми цієї групи формують аналітичний баланс-нетто, на підставі якого проводяться всі розрахунки основних показників фінансово-господарської діяльності підприємства. Ці показники відображають найбільш значимі аспекти діяльності, а саме: ефективність використання ресурсів, структуру капіталу, ліквідність, фінансову стійкість. Інша група комп'ютерних програм орієнтована на фінансову і економічну оцінку інвестиційних проектів. У методичну основу покладена методика ЮНІДО. Основні положення цієї методики полягають у використанні бюджетного підходу до планування інвестицій та методів дисконтування грошових потоків. Серед універсальних програмних продуктів, які використовуються для комплексного аналізу, можна назвати програмні продукти фірми «ИнЕк» «Инвестор» (Москва). Програмні продукти фірми «Альт» (Санкт-Петербург) базуються на сучасних західних методиках, власних дослідженнях і на практичному досвіді розв'язання конкретних задач.

Заслуговує на увагу запропонована в [9] наступна структура механізму створення інформаційних систем підприємства в цілому та автоматизації його обліку (рис.3).

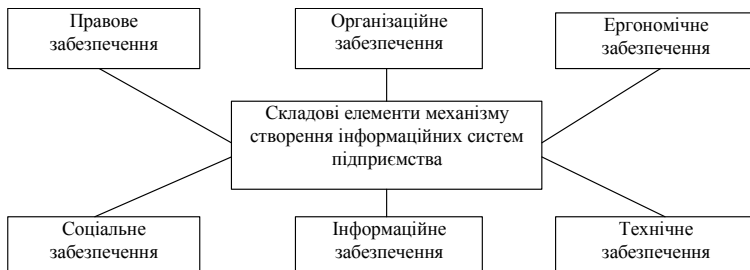

Рис.3 – Структура механізму створення інформаційних систем підприємства

1. Правове забезпечення включає систему нормативно-правових документів, які повинні чітко регламентувати права і обов'язки спеціалістів в умовах функціонування інформаційних систем на базі АРМ. Загальним нормативним документом для створення та функціонування інформаційної системи обліку на підприємстві є законодавчі акти і постанови Уряду України та нормативні акти міністерств. На основі загальних нормативних документів формуються локальні нормативні акти, які закріплюють і регламентують конкретні відносини на підприємстві. Вирішення цих та інших питань, які складають основу право-

вого забезпечення, дозволяють в належному порядку проводити забезпечення та нормативний рівень функціонування інформаційної системи обліку, контролю, аналізу та аудиту.

2. Організаційне забезпечення включає в себе визначення структурних підрозділів, їх завдання, регламентування роботи облікового апарату, процеси обліку, контролю, аналізу, технології цих процесів на ЕОМ, тобто це структура облікового апарату, зміст його завдань і функцій, регламентація облікового, контрольного і аналітичного процесів роботи самого апарату.

3. Ергономічне забезпечення уособлює сукупність методів, методик, інструкцій, стандартів, нормативів і довідкових документів, за допомогою яких вирішуються проблеми різних аспектів: психологічних, фізіологічних, технічних та ін.

Важливою ергономічною вимогою, виконання якої забезпечує високий рівень обліку, контролю та аналізу є оптимізація параметрів середовища. Основними такими параметрами є рівень освітлення приміщення, інтелектуальне і зорове навантаження, естетичний рівень світлокольорової композиції в робочій зоні, рівень дисципліни праці та ін.

4. Соціальне забезпечення. Ефективність праці бухгалтерії в цілому і кожного працівника зокрема залежить насамперед від атмосфери взаємної поваги, співробітництва між керівником і підлеглими, між працівниками як колегами.

5. Інформаційне забезпечення системи автоматизованого обліку, контролю і аудиту поділяється на: позамашинне інформаційне забезпечення (система класифікації і кодування, нормативно-довідкової інформації) та внутрішнє інформаційне забезпечення (інформаційна база, комплекс програмних засобів організації і представлення даних).

6. Технічне забезпечення – це комплекс технічних засобів і методів, що забезпечують функціонування ЕОМ.

Автоматизація обліку забезпечує на підприємствах оптимізацію роботи з планування, контролю, оцінки і огляду фінансово-господарської діяльності підприємства, з її аудиту і розробки управлінських рішень. Нажаль, на багатьох вітчизняних підприємствах всі технічні і технологічні засоби комп'ютеризації виявляються непридатними для використання в сучасних умовах і змінюються на відповідні зарубіжні зразки, як правило застарілих типів. Ось чому проблема комп'ютеризації економіки України має не кількісний характер, а якісний, тобто полягає не в збільшенні кількості апаратних чи технологічних засобів комп'ютеризації, а в їх якісній зміні, зокрема у впрова-

дженні інформаційних систем нового покоління.

Нові методи управління і сучасні технічні засоби побудови різноманітних інформаційних систем несуть в собі великий потенціал підвищення якості управління підприємством та зміцнюють фінансово-господарський потенціал вітчизняних підприємств.

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV // Галицькі контракти. – 1999. – № 36.
2. Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України від 05.07.94 р. №80 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 31.
3. Про інформацію: Закон України від 2.10.92 №2567 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48.
4. Автоматизированные информационные технологии в экономике / Под ред. проф. Г.А.Титоренко. – М.: ЮНИТИ, 1998. – 46 с.
5. Аксьонов О. Комплексні програми: партія для бухгалтера і комп'ютера. Спроба порівняльного аналізу // Галицькі контракти. – 1994. – №20. – С.20.
6. Галатенко В. Информационная безопасность: обзор основных положений // Компьютерное обозрение. – 1996. – №1. – С.16-26.
7. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку і аудиту. – К.: Знання-прес, 2003. – 349 с.
8. Інформаційні системи бухгалтерського обліку / Ф.Ф.Бутинець, С.В.Івахненко, Т.В.Давидюк, Т.В.Шахрайчук; За ред. проф. Ф.Ф.Бутинця. – 2-е вид., перероб. і доп. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 544 с.
9. Козырева Т.В., Родигин Л.А. Компьютерная мини-бухгалтерия в туристической фирме. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 144 с.
10. Комлев Н.В. Комплексная автоматизация учета на основе технологий виртуальных АРМ // Бухгалтерский учет. – 1997. – №10. – С.97.
11. Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Автоматизована система обліку» / Укл. Г.О.Германчук. – К. Нац. аграрний ун-т, 2004. – 67 с.
12. Шураков В.В. Персональные ЭВМ и их использование для организации АРМ // Бухгалтерский учет. – 1987. – №10. – С.12-17.

Отримано 08.07.2007

УДК 658.8.803 : 858.821

Т.П.ПРОХОРОВА, канд. екон. наук, О.В.ГРОНЬ

Харківський національний економічний університет

ВИКОРИСТАННЯ ЦІН У СТИМУЛЮВАННІ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ

Розглядається роль цінової та нецінової конкуренції в конкурентній боротьбі підприємств у сучасних умовах. Наводиться теоретичне обґрунтування розміру знижок з цін на прикладі електротехнічного приладу, що виготовляється одним з харківських підприємств. Запропонований метод визначення знижок дозволяє зберегти рівень досягнутого прибутку, підвищивши при цьому обсяги продажу товару.

Маркетинг як концепція ринкової діяльності, що спрямована на задоволення потреб і бажань, забезпечення товарами та послугами